

ΑΝΟΙΧΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΙΣΣΑ ΦΑΪΣ

Ενας πολυμαθής στο New Yorker

► Του ΝΙΚΟΛΑ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗ

Πριν από εικοσιπέντε χρόνια έτυχε να μαζεύω υλικό για τη διατριβή μου αναφορικά με την κριτική του Χάιντεγκερ στη νεωτερικότητα και στην Τεχνική. Επείσα, φυσικά, και πάνω στη μελέτη του Τζορτζ Στάινερ για τον Γερμανό φιλόσοφο. Διαβάζοντάς την, ένιωσα ότι αυτό το μικρό, σχετικά, βιβλίο ήταν μια από τις πιο ακριβοδίκαιες προσεγγίσεις στον πολιτικά σκανδαλώδη αλλά, παρά ταύτα, μεγάλο στοχαστή του προηγούμενου αιώνα. Σε αντίθεση με πολλούς άλλους συγγραφείς στην ακανθή, δευτερογενή «χαϊντεγκεριανή» γραμματεία, ο Στάινερ κατάφερε να πάρει αποστάσεις από το αντικείμενό του χωρίς τη σύνταξη κάποιου κατηγορητηρίου ούτε έχοντας στρατηγική εξωραϊσμού.

Το ίδιο στοιχείο μπορεί να αναγνωρίσει κανείς και σε αυτή τη συλλογή δοκιμίων, περισσότερο ή λιγότερων εκτεταμένων, που δημοσιεύτηκαν στο *New Yorker* σε ένα διάστημα τριών δεκαετιών. Ο Στάινερ ασκεί, σε μεγάλο βαθμό, την υψηλή τέχνη της στοχαστικής συνομιλίας με συγγραφείς και κείμενα. Η εξωτερική στοιβάδα – η οποία πάντα εντυπωσιάζει τον αναγνώστη, όσο εξοικειωμένος και αν είναι με τον συγγραφέα – είναι φυσικά η εκρηκτική ευρυμάθεια και η ακαταπόνητη λογιόσυνη του. Τα περάσματα από τη λογοτεχνική κρίση στην εικαστική αναφορά και από εκεί σε μια βαθιά γνώση της μουσικής.

Οποιοι όμως θα ήθελε να μπει σε ορισμένα από τα πιο αξιοπρόσεκτα δώματα της κουλτούρας του εικοστού αιώνα, εδώ θα συναντήσει μεγάλη ποικιλία: εξέχοντες συγγραφείς (Μπέκετ, Μπόρχες, Σολτσενίτσιν, Κανέτι κ.ά.) συνυπάρχουν με μορφές σαν τον αρχιτέκτονα του Γ' Ράιχ Αλμπερτ Σπέερ και τον κορυφαίο ιστορικό της τέχνης και επί χρόνια κατάσκοπο των Σοβιετικών Αντονι Μπλαντ. Ο Στάινερ, με καταγωγή από τον λαμπρό εβραϊσμό της Βιέννης, αποδίδει ξεχωριστές τιμές στον αστικό μοντερνισμό της Βιέννης του Βέμπερν και του Σένμπεργκ, χωρίς να ξεχνάει τον σπινθηροβόλο γκρεμιστή ειδώλων Καρλ Κράους. Και μιλώντας για αυτή τη μοντερνικότητα, θα σταθεί εκ νέου στο διπλό γεννοβόλημα, στη «δαιμονική» και στη θαυμασία σπορά της (αφού και ο Χίτλερ από εκεί πέρασε).

Κάθε δοκίμιο συνδιαλέγεται με

ένα έργο ή με αποσπάσματα και διλήμματα μιας ζωής. Στον Στάινερ φαίνεται να ασκεί ιδιαίτερη έλξη η διπλότητα, η μεταμόρφωση και το παιχνίδι των ρόλων. Ο κατάσκοπος, ο homo duplex, η προδοσία και η πιστότητα δίνουν λαβή για ένα σχόλιο που αγγίζει τον ηθικό στοχασμό. Σταθερές εμμονές της γραφής του είναι ο τρόπος που πολιτεύτηκαν διανοούμενοι και εξέχοντες καλλιτέχνες στον αιώνα των άκρων αλλά και ο θάνατός τους, όπως η αυτοκτονία του Μπένγκιαμιν ή αυτή του Αρθουρ Κέσλερ. Σε όλο μήκος του βιβλίου επανέρχονται, επίμονα, τα θέματα-ερωτήματα που τα έχουμε συναντήσει και στα μεγάλα του δοκίμια: πώς κάνει την εμφάνισή του το πολιτικό κακό μέσα ή πολύ κοντά στην πνευματική ιδιοφυΐα και στην πολιτισμική ανθοφορία; Πώς έγινε δυνατός ο μακάβρια ακραίος αντισημιτισμός (του Σελίν για παράδειγμα), η κομμουνιστική ορθοδοξία ενός κριτικού μυαλού που καταλάβαινε τα ψεύδη (Μπρεχτ), η αναισθητοποιημένη συνείδηση ενός ταλαντούχου αρχιτέκτονα (Σπέερ); Ο σκεπτικισμός του για τη στυλιζαρισμένη απαιοδοξία (λ.χ. αυτή του Γαλλορουμάνου Εμίλ Σιοράν) συμβαδίζει με τη σύνθετη

προσέγγισή του στα ιδεολογικά πάθη των «καλών προθέσεων» (σε συγγραφείς της Αριστεράς).

Στην πυκνή και ενορατική πλούσια πρόζα των δοκιμίων του ο Στάινερ κεντράει διαρκώς ονόματα, πρόσθετες πολιτισμικές αναφορές και αναδρομικά πλέγματα σκέψης. Επιτρέπει σε συνειρμούς και πληθωρικές συσχετίσεις να πλέξουν ένα πλήθος μικρο-ιστοριών γύρω από το κεντρικό θέμα. Η συλλογή αυτή είναι λοιπόν ένα θησαύρισμα σοφίας και στοχαστικού πειραματισμού. Ο Στάινερ εμβαθύνει στη λεπτομέρεια και συγχρόνως αποτολμά πιο πανοραμικές λήψεις. Περνά από ένα επεισόδιο σε μια γενικότερη διαίσθηση, από εποχή σε εποχή. Κυρίως, όμως, έχει επίγνωση πως τα έργα του πνεύματος αποκρίνονται με τον τρόπο τους στο αίνιγμα της Ιστορίας. Η σχέση ανάμεσα στη δημοκρατία των γραμμάτων με τον απολυταρισμό, η ιδεολογία και οι αμφιθυμίες που οξύνθηκαν στον αιώνα των άκρων, η σκέψη της θνητότητας και η ευρωπαϊκή πνευματικότητα, όλα αυτά τα δύσκολα ερωτήματα αναπνέουν και γεννούν σκέψεις και κρίσεις για την κατάσταση του δυτικού πολιτισμού.

Στο κέντρο των περισσότερων

GEORGE STEINER

«Περί λόγου, τέχνης και ζωής. Κείμενα στο New Yorker»

Μετάφραση: Γιώργος Λαμπράκος.

Πατάκης, 2016

Σελ. 505

από τα κείμενα είναι το τραγικό και η μεταμόρφωσή του στα πολιτικά και πολιτισμικά δράματα του εικοστού αιώνα. Διαφορετικές και συχνά αντιθετικές δυνάμεις διεκδίκησαν αυτό που ο Βαλερύ ονόμασε «πολιτική του πνεύματος». Ο Στάινερ είναι από τους κριτικούς που δεν ακολουθούν έναν συγκεκριμένο κριτικο-θεωρητικό κώδικα ούτε μια οριοθετημένη μεθοδολογία. Γι' αυτό

και έχει κατηγορηθεί για υπερβολικά επιτηδευμένη πρόζα και, βεβαίως, για μια ελιτίστικη λογιόσυνη παλαιάς κοπής. Πολλοί τον είδαν σαν έναν πολύγλωσσο συντηρητικό με αμφιλεγόμενες ιδέες και ίσως κουραστικό για τον αναγνώστη. Ο λόγιος «ερασιτεχνισμός» του (με αυστηρά, ακαδημαϊκά κριτήρια) και οι ελιγμοί του ανάμεσα σε φιλοσοφία, λογοτεχνική κριτική, ιστορία της τέχνης κ.λπ. γέννησαν υποψίες και δεύτερες σκέψεις σχετικά με την περίπτωση του.

Αυτά, ωστόσο, τα δοκίμια αποδεικνύουν το εύρος και την ένταση της πνευματικής διαύγειας του συγγραφέα: ανεξάρτητα από το αν πείθουν πάντα οι ερμηνείες και οι κρίσεις του, ο Στάινερ δωρίζει στον αναγνώστη μια απαιτητική αναγνωστική εμπειρία, μια εμπειρία που απαιτεί αφοσίωση και κάποιο πνεύμα επιμονής.

Κλείνοντας, νομίζω ότι η ποιότητα των μεταφραστικών επιλογών του Γιώργου Λαμπράκου συμβάλλει σημαντικά στη συγκεκριμένη έκδοση. Να παλεύει κανείς με τις φράσεις του Στάινερ στην αλλοπρόσβαλη ελληνική «σκηνή» του 2016 δεν είναι μια καθόλου εύκολη υπόθεση.